УДК 342.61
DOI https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-3(75)-16

Юрій ШЕВЧУК
здобувач кафедри публічного адміністрування, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: 0009-0002-6562-0326

СУЧАСНИЙ СТАН ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена теоретичному дослідженню сучасного стану публічного управління у сфері національної безпеки України. Констатовано, що все нові загрози від повномасштабного вторгнення росії вносять свої корективи у сферу публічного управління, яка потребує постійного вдосконалення у системі національної безпеки та оборони України.

На основі аналізу наукових джерел та нормативно-правового забезпечення автором було зазначено, що всі сфери діяльності безпосередньо трансформуються у напрямку публічного управління, тому сфера національної безпеки не є виключенням, і складає собою публічне управління забезпеченням національної безпеки.

У статті зазначено, що державне регулювання у сфері національної безпеки спрямоване на захист: людини і громадянина; суспільства; держави та території загалом від надзвичайних ситуацій.

Автором зазначено та проаналізовано сучасний сектор національної безпеки та оборони України, що складається з чотирьох складових, які є взаємопов'язаними між собою: сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс, громадяни та громадські об'єднання, які долучаються добровільно за власним бажанням до забезпечення національної безпеки.

На основі аналізу дослідження феномену самоорганізації і гуртування українського суспільства під час війни підтверджено, що українське громадянське суспільство становлять громадяни з високим рівнем правосвідомості, освіченості, відповідальності, які є політично активними та знають свої права та обов'язки, відстоюють їх у взаємодії з державними інститутами, впливають на життєдіяльність суспільства.

Автор вбачає подальше дослідження даної теми вже з більш практичної точки зору у напрямку напрацювання пропозицій щодо удосконалення публічного управління у сфері національної безпеки.

Ключові слова: *публічне управління, національна безпека, сектор безпеки та оборони, громадянське суспільство, публічне управління у сфері національної безпеки.*

Yurii Shevchuk. THE CURRENT STATE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE: THEORETICAL ASPECT

The article is devoted to a theoretical study of the current state of public administration in the sphere of national security of Ukraine. It was established that new threats from a full-scale invasion of Russia are making adjustments to the sphere of public administration, which needs constant improvement in the system of national security and defense of Ukraine.

Based on the analysis of scientific sources and legal framework, the author stated that all spheres of activity are directly transformed in the direction of public administration, therefore the sphere of national security is not an exception, and constitutes public administration of national security.

The article states that state regulation in the field of national security is aimed at protecting: a person and a citizen; society; states and territories in general from emergency situations.

The author indicated and analyzed the modern sector of national security and defense of Ukraine, which consists of four interrelated components: security forces, defense forces, the defense-industrial complex, citizens and public associations that join voluntarily at their own will to ensure national security.

Based on the analysis of the study of the phenomenon of self-organization and grouping of Ukrainian society during the war, it is confirmed that Ukrainian civil society consists of citizens with a high level of legal awareness, education, responsibility, who are politically active and know their rights and obligations, defend them in interaction with state institutions, affect the life of society.

The author sees further research of this topic already from a more practical point of view in the direction of developing proposals for improving public administration in the field of national security.

Key words: *public administration, national security, security and defense sector, civil society, public administration in the field of national security.*

Постановка проблеми. Актуальною проблемою є необхідність дослідження питання публічного управління у сфері національної безпеки України, враховуючи все нові загрози, які становить нашій національній безпеці повномасштабне вторгнення росії. Ці зміни вносять свої корективи у систему публічного управління, яка потребує постійного вдосконалення у системі національної безпеки та оборони України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження публічного управління

© Шевчук Ю., 2024

у сфері національної безпеки приділяється чимало уваги, це може бути пов'язане з сучасними реаліями в яких перебуває Україна, що робить розгляд питання ще більш актуальнішим. Питанням вивчення теми присвячені наукові роботи таких вчених, як: В. Абрамов, В. Бакуменко, В. Богданович, Н. Грущинська, І. Дейнега, М. Єжеєв, Я. Жовнірчик, С. Пономарьов, Г. Ситник, А. Семенченко, І. Слюсарчук, А. Михненко, Ю. Нестеряк, В. Приходько, М. Ніжніков, Е. Макаренко, О. Поліщук, І. Чібісова та інші.

Мета статті. Мета статті полягає у здійсненні теоретичного дослідження на основі наукових праць та нормативно-правового забезпечення сучасного стану публічного управління у сфері національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Національна безпека України за визначенням із Закону України «Про національну безпеку України» трактується як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [7].

М. Єжеєв зазначає, що всі сфери діяльності безпосередньо трансформуються у напрямки публічного управління, тому сфера національної безпеки не є виключенням, і складає собою публічне управління забезпеченням національної безпеки основа якої публічна політика забезпеченням національної безпеки – цілеспрямована діяльність політичного керівництва держави та інститутів громадянського суспільства, які визначають цілі, завдання щодо захисту національних цінностей, пріоритетів, інтересів, а також здійснення розробки засобів та методів для досягнення цілей у відповідних аспектах публічної політики (соціальної, кадрової, військової, бюджетно-фінансової та ін.) [1, с. 76-75; 9, с. 139].

Виходячи із загально усталених норм та законодавства України державне регулювання у сфері національної безпеки спрямоване на захист: людини і громадянина – їх конституційних прав, свободи, життя та гідності; добробуту суспільства; держави – захисту її суверенітету, територіальної цілісності; та території загалом від надзвичайних ситуацій [7; 11, с. 300-301]

У відповідності були розроблені принципи, які визначають порядок формування державної політики України у сферах національної безпеки й оборони, а саме [7]:

– верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю функціонування сектору безпеки й оборони та застосування сили;

– дотримання норм міжнародного права;

– розвиток сектору безпеки й оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони.

Щодо принципів публічного управління забезпечення національної безпеки, то М. Єжеєв узагальнив їх:

– створення умов для забезпечення національної безпеки держави, без збитку для інших країн;

– міжнародне співробітництво у сфері безпеки та оборони, дотримання умов безпекових договорів;

– беззаперечне дотримання національного та міжнародного законодавства;

– вирішення конфліктних ситуацій шляхом мирного урегулювання [1].

Всі пріоритети, цілі, завдання державної політики національної безпеки України, які необхідно опрацювати та втілити у життя в найближчі 3-5 років визначаються у таких документах як: у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, інших документах із питань національної безпеки й оборони.

Конституція України у статті 107 зазначає, що «Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони». Верхівку системи органів виконавчої влади становить Кабінет Міністрів України, а також центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) до яких входять міністерства, служби та агенції, ЦОВВ зі спеціальним статусом; місцеві державні адміністрації, територіальні органи міністерств, інших ЦОВВ, а також місцеві органи виконавчої влади спеціальної компетенції, які безпосередньо і складають структуру публічного управління.

М. Єжеєв у своєму дослідженні виділяє наступні складові у системі забезпечення національної безпеки:

– державні органи, які відносяться до «профільних» – це міністерства та відомства функції і завдання яких безпосередньо пов'язані із захистом національної безпеки країни;

– державні органи, які науковець відносить до «загальної компетенції», що у своїй діяльності виконують функції із забезпечення;

– недержавні органи, які складають систему з недержавного сектору, який здійснює забезпечення національної безпеки країни [1].

Сучасний сектор національної безпеки та оборони України складається з чотирьох складових, які є взаємопов'язаними між собою: сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс, громадяни та громадські об'єднання, які долучаються добровільно за власним бажанням до забезпечення національної безпеки [7].

Сили безпеки – складаються з системи органів державної влади, місцевого самоврядування та громадянського суспільства, які здійснюють державну політику у сфері забезпечення національної безпеки, головним обов'язком сектору безпеки є захист суспільства від злочинності, завдання ж полягає у гарантії безпеки як суспільного блага для населення. З нормативно-правової точки зору сектор безпеки є громадською послугою тому підлягає всім законам, нормам та правилам громадської послуги.

С. Пономарьов, дає наступне визначення сектору безпеки – «сукупність державних органів та організацій, які покликані гарантувати безпеку особи, суспільства та держави». Сектор безпеки автор поділяє на наступні структурні елементи: об'єкт (воєнна, державна, екологічна безпека тощо), суб'єкти забезпечення воєнної безпеки; об'єктивну сторону (межі повноважень, функцій і завдань) та суб'єктивну сторону (загрози). Науковець розрізняє такі основні елементи сектору безпеки в Україні, хоча і зазначає, що кожен з них потребує додаткового дослідження: особиста безпека громадян, громадський порядок який забезпечують правоохоронні органи; 2) державна безпека – забезпечують спецслужби; військова безпека – забезпечує військова організація України; 4) інші види безпеки: економічна, соціальна, екологічна, політична безпека [5].

Сили оборони України виконують функцію забезпечення оборони держави, до них відносяться Збройні Сили України (ЗСУ), Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту, а також інші військові формування, органи спеціального призначення.

За визначенням Закону України «Про національну безпеку» сили оборони – це «Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави» [7].

Сили безпеки та оборони України в цілому застосовують як узагальнення сукупності військових формувань держави. Стаття 12 п. 2 Закону України «Про національну безпеку України» «до складу сектору безпеки і оборони включають: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику» [7], тобто всі формування, які здійснюють функції та завдання для забезпечення національної безпеки держави.

Оборонно-промисловий комплекс відповідно до визначення яке трактується Законом України «Про національну безпеку України» становить «сукупність органів державного управління, підприємств, установ і організацій промисловості та науки, що розробляють, виробляють, модернізують і утилізують продукцію військового призначення, надають послуги в інтересах оборони для оснащення та матеріального забезпечення сил безпеки і сил оборони, а також здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, надання послуг військового призначення під час виконання заходів військово-технічного співробітництва України з іншими державами», головним завданням оборонно-промислового комплексу визначається «забезпечення оперативних спроможностей сил та засобів сектору безпеки і оборони шляхом постачання нових і модернізації наявних зразків озброєння, військової та спеціальної техніки» [7].

Стратегією розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року визначено, що саме від рівня розвитку оборонно-промислового комплексу залежить здатність як національних військових формувань до відбиття збройної агресії, так і усіх його суб'єктів до ефективної взаємодії під керівництвом єдиного центру стратегічного управління [8].

У 2021 році потужності заводу «Артем» виготовляли 360 тис. снарядів на рік проте після переведення роботи заводу на один робочий день на тиждень потужності скороти-

лись. За словами народного депутата Г. Касая «зі 100 підприємств галузі, які мали найкращі фінансові показники за кілька років до вторгнення, щонайменше третина була обстріляна, знищена або перебувала у зоні бойових дій», проте «війна завжди є унікальною можливістю для розвитку промисловості, насамперед – оборонної» [3].

Заступник міністра оборони США Біл ЛаПланте на конференції ComDef 2023 зазначив, що в Україні наразі відкриті можливості для розвитку оборонної промисловості, і «ми починаємо переходити до відновлення чи будівництва промислової бази всередині України» [3]. Про свої наміри розвитку оборонної промисловості в Україні говорять також Німеччина, деякі країни ЄС та Велика Британія.

Безпосередньо наразі підприємства оборонного комплексу України зосереджені на закритті нагальних потреб (боєприпаси, системи протиповітряної оборони тощо).

На сьогодні «Укроборонпром» відіграє одну з головних ролей у виробленні оборонної продукції та є найбільшим промисловим об'єднанням підприємств державного сектору, до складу якого входить третина оборонно-промислового потенціалу країни; більшість підприємств Концерну мають стратегічне значення для економіки держави [8].

Так, у Стратегії передбачаються великі цілі, досягнення яких виведе оборонно-промисловий комплекс України на зовсім інший рівень, а саме: оновлення виробничих фондів; захист внутрішнього оборонного ринку від конкуренції; нова система логістичного забезпечення; залучення іноземного капіталу; задоволення першочергових потреб українських військових шляхом створення системи замкнених технологічних циклів тощо [8].

Громадяни та громадські об'єднання, які долучаються добровільно за власним бажанням до забезпечення національної безпеки. На сьогодні вже наочно доведено, що українське громадянське суспільство становлять громадяни з високим рівнем правосвідомості, освіченості, відповідальності, які є політично активними та знають свої права та обов'язки, відстоюють їх у взаємодії з державними інститутами, впливають на життєдіяльність суспільства.

Громадянське суспільство відіграє неабияку роль у забезпеченні національної безпеки України, особливо значимо це проявилось з 2014 року і триває досі в умовах агресії росії проти України та повномасштабного вторгнення. Допомога громадян починається від збору коштів, надання різного роду психологічних та правих консультацій, підтримки морального духу. Наразі вже створені та створюються волонтерські організації, благодійні фонди, які націлені не лише на продовольчу допомогу, а й ризикуючи своїм життям займаються питаннями евакуації як цивільного населення, так і допомоги військовим. Вклад громадянського суспільства у забезпечення національної безпеки України є вагомим та надважливим, бо лише у єдності є наша сила.

Є дуже цікавим дослідження Л. Пильгун «Дослідження феномену самоорганізації і гуртування українського суспільства під час війни», яке було проведено у 2023 році. Враховуючи той факт що українське суспільство не було готове до війни, і відкидало факт її настання, проте перші ж години показала, що українці готові на все заради майбутнього. Результати дослідження говорять на те, що «військові вважають, що 80% того, що потрібно на війні, їм дають волонтери. Громадські організації і благодійні фонди отримують ліцензії на закупівлю зброї та збирають гроші на міномети для захисту своїх міст. Студенти і бізнесмени створюють дрони та обладнання для військових. Турбота про вимушених переселенців лежить цілком на плечах громадянського суспільства. Пенсіонери готують харчі та плетуть маскувальні сітки, діти роблять окопні свічки. Додатковим напрямком багатьох громадських організації стало медичне забезпечення військових і реабілітація ветеранів. Важко знайти в Україні сім'ю, яка б не поділилася грошима, речами першої необхідності або житлом з військовими та людьми, постраждалими від війни. Наразі важко перерахувати усі види діяльності, які започаткували і здійснюють українці задля перемоги. Так само важко сказати, яким чином українцям вдається практично миттєво вирішувати питання, до вирішення яких виявився не готовим уряд, профільні та міжнародні організації» [4, с. 2].

В. Найда окреслює наступні аспекти ролі громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки саме в умовах агресії з боку росії, такі як:

– залучення громадянського суспільства до розробки нормативно-правових документів для сфери національної безпеки України;

– матеріальна, благодійна підтримка громадянським суспільством ЗСУ;

– організація та проведення військової підготовки громадянським суспільством, допризовної військової підготовки, та проведення військово-патріотичного виховання серед молоді;

– проведення представниками громадянського суспільства масових заходів для привернення уваги до ситуації в країні

– співпраця громадянського суспільства з органами влади [2, с. 146].

Посилення ролі взаємодії та участі громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки вписано в План заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки, що визначає заходи, які розраховані на 2023-2025 роки та передбачає «упровадження дієвих механізмів взаємодії суб'єктів забезпечення державної безпеки із громадянським суспільством, посилення демократичного цивільного контролю і нагляду за діяльністю суб'єктів забезпечення державної безпеки» [6].

Висновки. Проаналізувавши вищезазначене можна дійти висновку, що на сьогодні тема публічного управління у сфері національної безпеки є не лише актуальною, а і необхідною для подальшого наукового дослідження. Сучасний сектор національної безпеки та оборони України який складається з чотирьох складових, які є взаємопов'язаними між собою: сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс, громадяни та громадські об'єднання, які долучаються добровільно за власним бажанням до забезпечення національної безпеки з однієї сторони є досить потужним, а з іншої знаходиться у стані відновлення та розвитку (як от оборонно-промисловий комплекс).

В цілому ми вбачаємо подальше дослідження даної теми вже з більш практичної точки зору у напрямку напрацювання пропозицій щодо удосконалення публічного управління у сфері національної безпеки.

Література:

1.Єжеєв М. Система забезпечення національної безпеки як складова публічного управління країни. *Публічно-управлінські та цифрові практики.* 2023. Випуск 1. URL: https://journals.dut.edu.ua/index.php/public/article/view/2774/2674.

2.Найда В. О. Роль громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки України в умовах агресії російської федерації. 2017. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_10_2017/pdf/47.pdf.

3.Оборонно-промисловий комплекс та його розвиток під час війни. 2024. URL: https://finance.ua/ua/goodtoknow/opk-ukrainy.

4.Пильгун Л. Дослідження феномену самоорганізації і гуртування українського суспільства під час війни. 2023. 33 с. https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/24/02/20/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%9F%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D1%83%D0%BD.pdf

5.Пономарьов С. Сектор безпеки України: поняття, ознаки, зміст. 2017. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/25_11_2017/pdf/127.pdf.

6.Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 р. № 328-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2023-%D1%80#Text.

7.Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.

8.Про схвалення Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 р. № 442-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/442-2018-%D1%80#Text.

9.Публічне управління: термінол. слов. / уклад.: В.С. Куйбіда та ін.; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М.М.Білинської, О.М. Петроє. Київ. 2018. 224 с.

10. Публічне управління та національна безпека: монографія / А. М. Михненко та ін.; за ред. д-ра іст. наук, проф. А. М. Михненка і д-ра екон. наук, доц. Н. М. Грущинської. Київ. 2019. 340 с.

11. Semenets-Orlova Inna, et al. Requests for public information in the state Administration in situations of military operations. *Ann. Fac. Der. U. Extremadura*, 2022, 38: 249.

12. Semenets-Orlova I. A. Derzhavne upravlinnia osvitnimy zminamy v Ukraini: teoretychni zasady [Public Management of Educational Change in Ukraine: Theoretical Principles]. *Kyiv:* 2018. *YuSPTON, 2022*

13. Semenets-Orlova Inna. Procedural aspects of educational changes: empirical findings at institutional level. *Advanced Education*, 2017, 64–67.

14. Ситник Г. П., Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: підручник. за ред. Г. П. Ситника. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с.